

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БЕРДЯНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЗАТВЕРДЖЕНО

Рішення вченої ради Бердянського
державного педагогічного
університету
від 02.09.2021 р., протокол № 01

**методика викладання української мови
у вищій школі**

(назва освітнього компоненту)

**ПРОГРАМА
обов'язкової навчальної дисципліни**

підготовки	<u>магістрів</u> (назва ступеня вищої освіти)
спеціальності	<u>035 Філологія</u> (шифр і назва спеціальності)
спеціалізації	<u>035.01 українська мова та література</u> (шифр і назва спеціалізації)
освітньо- професійної програми	<u>Філологія</u> (назва освітньо-професійної програми)

Бердянськ, 2021

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:

Володимир НИЦЕТА, доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри української мови та славістики

Обговорено та рекомендовано методичною радою Бердянського державного педагогічного університету 17.06.2021 р., протокол № 10.

ВСТУП

Програму обов'язкової навчальної дисципліни «Методика викладання української мови у вищій школі» укладено відповідно до освітньо-професійної програми «Філологія» підготовки фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 035 Філологія, спеціалізації 035.01 українська мова та література.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є професійна підготовка сучасного викладача української мови до роботи в закладах вищої освіти України.

Міждисциплінарні зв'язки:

Філософія. Забезпечує методологічні основи методики викладання української мови у вищій школі, зокрема для методики є важливим такі положення філософської науки:

- зв'язок мови та свідомості, мови та мислення;
- філософська теорія пізнання, згідно з якою шлях до істини проходить етапи чуттєвого та раціонального пізнання й завершується на практиці.

Лінгвістика. Використовуються дані мовознавчих наук (фонетики, фонології, графіки, орфографії, лексикології, морфології, синтаксису тощо).

Психологія (загальна психологія, вікова психологія, педагогічна психологія, психологія мовлення, психологія спілкування тощо):

- закономірності психічної діяльності людини, що є основою розуміння тих психічних процесів, які відбуваються під час оволодіння мовленням;
- формування психічних процесів пам'яті, уяви, почуттів і психічних якостей особистості; вікові особливості учнів;
- розвиток психіки людини у процесі виховання та навчання; проблеми управління засвоєнням знань, формуванням вмій і навичок; психологічні фактори, що зумовлюють успішність навчання, стосунки між учнем і вчителем, індивідуально-психологічні характеристики школярів; мотивація діяльності учнів у процесі оволодіння мовленнєвою діяльністю;
- процес володіння та оволодіння мовленням, взаємозв'язок зовнішнього та внутрішнього мовлення, якості вербальної пам'яті, закономірності усного й писемного мовлення;
- види і засоби спілкування.

Дидактика:

- використання дидактичних принципів у методиці навчання болгарської мови;
- використання методів, прийомів і засобів навчання;
- організація активної діяльності учнів у засвоєнні нових знань й оволодінні вміннями, управління освітнім процесом, стимулювання активності учнів, залучення школярів до планування навчальної діяльності, саморегулювання навчання.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. **Метою** викладання навчальної дисципліни «Методика викладання української мови у вищій школі» є:

- забезпечити теоретичну й методичну підготовку студентів в галузі викладання української мови, що сприяє формуванню методичного мислення й засвоєння метамови методики як науки і є визначальною умовою для майбутньої плідної педагогічної діяльності;
- підготувати студентів до успішного проходження активної педагогічної практики в закладах середньої освіти – школах, гімназіях, ліцеях, коледжах – як чергового важливого етапу в їхній педагогічній освіті, який сприяє закріпленню теоретичних знань і формуванню професійних умінь і навичок, методичної та професійної компетентностей.

1.2. Завдання:

- сформувати розуміння методики української мови як прикладної науки, розкривши зміст її основних понять і категорій;
- усвідомити в узагальненому вигляді основні досягнення й ідеї в галузі методики навчання української мови та шляхи її розвитку вітчизняними й зарубіжними вченими-методистами та вчителями-практиками;
- схарактеризувати основні тенденції, напрями й проблеми сучасної методики навчання української мови;
- ознайомити студентів із цілями, завданнями й змістом курсу української мови в сучасній школі, сформувати уявлення про чинні програми та навчально-методичні комплекси; про основні форми навчальної діяльності, ефективні методи й прийоми, а також засоби навчання, що застосовуються на уроках української мови, на елективних і факультативних заняттях і в позакласній роботі з предмету;
- виробити в студентів уміння планування роботи з української мови, побудови уроків, здійснення контролю за діяльністю учнів і перевірки й оцінки їх знань, умінь і навичок;
- сприяти формуванню вмій і навичок самостійного засвоєння навчально-методичної літератури, досвіду вчителів і застосування на практиці досягнень сучасної методики.

Студент-філолог повинен уміти реалізовувати такі **основні функції**:

- **комунікативно-навчальну функцію**, яка складається з інформаційного, мотиваційно-стимулювального й контрольо-коригульовального компонентів;
- **розвивальну функцію**, тобто прогнозувати шляхи формування й розвитку інтелектуальної та емоційної сфер особистості учня, її пізнавальних і розумових здібностей у процесі оволодіння українською мовою;
- **освітню функцію**, тобто допомагати учням в оволодінні вміннями вчитися, збагачувати свій світогляд, пізнавати себе та іншу систему понять, через яку можуть усвідомлюватися інші явища;
- **виховну функцію**, тобто вирішувати завдання морального, культурно-естетичного, трудового виховання засобами української мови;
- **гностичну функцію**, тобто аналізувати свою професійну діяльність і навчальну діяльність учнів, добирати підручники й посібники, прогнозувати труднощі засвоєння учнями мовного і мовленнєвого матеріалу, а також оволодіння мовленнєвою діяльністю, вивчати й узагальнювати досвід інших учителів у галузі навчання української мови;
- **конструктивно-планувальну функцію**, тобто планувати і творчо

конструювати освітній процес у цілому і процес навчання конкретного матеріалу з урахуванням особливостей ступеня навчання; планувати навчально-комунікативну діяльність учнів на уроці та в позакласній роботі; здійснювати у комплексі різні види індивідуалізації навчання: мотивувальний, регулювальний, розвивальний, формувальний;

- **організаторську функцію:** реалізовувати плани (поурочні, серії уроків, позакласних заходів) з урахуванням особливостей ступеня навчання; творчо розв'язувати методичні завдання у процесі навчання й виховання з урахуванням провідних характеристик учнів певного навчального закладу, вносити до планів методично правильні корективи з метою досягнення бажаного результату, виходячи з цілей навчання.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент буде **знати:**

- тактики та стратегії професійної діяльності в освітній галузі;
- тактики та стратегії професійного й наукового спілкування;
- державну й англійську мови на рівні, достатньому для ефективного розв'язання завдань професійної діяльності;
- сучасні методики й технології в освітній діяльності;
- сутнісні характерологічні ознаки взаємодії у професійному колективі;
- теоретичні засади та прикладні аспекти обраної філологічної спеціалізації;
- алгоритми наукового аналізу мовного, мовленнєвого й літературного матеріалу;
- вимоги дотримання академічної доброчесності;
- основні правила аргументування власної позиції стосовно наукових і професійних питань;
- алгоритми аналізу та редагування текстів різних стилів та жанрів;
- дослідницькі підходи й методи для аналізу конкретного лінгвістичного чи літературного матеріалу;
- способи й методи інтегрування знань і вмінь задля розв'язання суперечливих питань в обраній професійній галузі.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент буде **вміти:**

- оцінювати свою професійну діяльність;
- розв'язувати ситуації професійного й наукового спілкування;
- презентувати результати досліджень державною та іноземною мовами;
- застосовувати сучасні методики й технології в освітній діяльності;
- аналізувати актуальні проблеми в освітній діяльності;
- оптимально й ефективно взаємодіяти в професійному колективі;
- оперувати мовними, літературними фактами;
- інтерпретувати й перекладати тексти різних стилів і жанрів;
- науково доцільно здійснювати аналіз мовного, мовленнєвого й літературного матеріалу;
- аргументувати власну позицію стосовно наукових і професійних питань;
- аналізувати та редагувати тексти різних стилів та жанрів;
- реалізовувати підходи й методи для аналізу конкретного лінгвістичного чи літературного матеріалу;
- практично застосовувати способи й методи інтегрування знань і вмінь задля

розв'язання суперечливих питань в обраній професійній галузі.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні набути таких компетентностей та продемонструвати такі результати навчання:

Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач	Програмні результати навчання
<p>ІК. Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми в галузі лінгвістики і літературознавства в процесі професійної діяльності або навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог.</p> <p>ЗК 1. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.</p> <p>ЗК 2. Здатність бути критичним і самокритичним.</p> <p>ЗК 3. Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел.</p> <p>ЗК 4. Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.</p> <p>ЗК 5. Здатність працювати в команді та автономно.</p> <p>ЗК 8. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.</p> <p>ЗК 9. Здатність до адаптації в новій ситуації.</p> <p>ЗК 10. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).</p> <p>ЗК 11. Здатність проведення досліджень на належному рівні.</p>	<p>ПРН 1. Оцінювати власну навчальну та науково-професійну діяльність, будувати і втілювати ефективну стратегію саморозвитку та професійного вдосконалення.</p> <p>ПРН 2. Упевнено володіти державною та іноземною мовами для реалізації письмової та усної комунікації, зокрема в ситуаціях професійного й наукового спілкування; презентувати результати досліджень державною та іноземною мовами.</p> <p>ПРН 3. Застосовувати сучасні методики і технології, зокрема інформаційні, для успішного й ефективного здійснення професійної діяльності та забезпечення якості дослідження в конкретній філологічній галузі.</p> <p>ПРН 4. Оцінювати й критично аналізувати соціально. особистісно та професійно значущі проблеми і пропонувати шляхи їх вирішення у складних і непередбачуваних умовах, що потребує застосування нових підходів та прогнозування.</p> <p>ПРН 5. Знаходити оптимальні шляхи ефективної взаємодії у професійному колективі та з представниками інших професійних груп різного рівня.</p> <p>ПРН 9. Характеризувати теоретичні засади (концепції, категорії, принципи, основні поняття тощо) та прикладні аспекти обраної філологічної спеціалізації.</p> <p>ПРН 10. Збирати й систематизувати мовні, літературні, фольклорні факти, інтерпретувати й перекладати тексти різних стилів і жанрів (залежно від обраної спеціалізації).</p> <p>ПРН 11. Здійснювати науковий аналіз мовного, мовленнєвого й літературного матеріалу, інтерпретувати та структурувати його з урахуванням доцільних</p>

<p>ЗК 12. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).</p> <p>СК 5. Усвідомлення методологічного організаційного та правового підґрунтя, необхідного для досліджень та/або інноваційних розробок у галузі філології, презентації їх результатів професійній спільноті та захисту інтелектуальної власності на результати досліджень та інновацій.</p> <p>СК 6. Здатність застосовувати поглиблені знання з обраної філологічної спеціалізації для вирішення професійних завдань.</p> <p>СК 8. Усвідомлення ролі експресивних, емоційних, логічних засобів мови для досягнення запланованого прагматичного результату.</p>	<p>методологічних принципів, формулювати узагальнення на основі самостійно опрацьованих даних.</p> <p>ПРН 12. Дотримуватися правил академічної доброчесності.</p> <p>ПРН 13. Доступно й аргументовано пояснювати сутність конкретних філологічних питань, власну точку зору на них та її обґрунтування як фахівцям, так і широкому загалу, зокрема особам, які навчаються.</p> <p>ПРН 14. Створювати, аналізувати та редагувати тексти різних стилів та жанрів.</p> <p>ПРН 15. Обирати оптимальні дослідницькі підходи й методи для аналізу конкретного лінгвістичного чи літературного матеріалу.</p> <p>ПРН 16. Використовувати спеціалізовані концептуальні знання з обраної філологічної галузі для розв'язання складних задач і проблем, що потребує оновлення та інтеграції знань, часто в умовах неповної/недостатньої інформації чи суперечливих вимог.</p>
---	--

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредити ЄКТС / 90 годин.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

МОДУЛЬ 1

Змістовий модуль 1. Теоретико-методологічні засади методики викладання української мови у вищій школі

Тема 1. Методика викладання української мови у вищій школі як наука і навчальна дисципліна. Українська мова як мова навчання та дисципліна у закладах вищої освіти

Тема (ПЗ 1–2). Основні форми вивчення циклу дисциплін української мови («Практикум з української мови», «Ділова українська мова», «Сучасна українська мова», «Методика навчання української мови»)

Змістовий модуль 2. Організаційний аспект дисципліни «Методика викладання української мови у вищій школі»

Тема 2. Сутність модульного навчання. Формування змісту модулів. Створення умов для організації модульного вивчення циклу дисциплін української

Тема (ПЗ 3–4). Сучасні педагогічні технології та методика їх застосування у вищій школі

МОДУЛЬ 2

Змістовий модуль 3. Процесуально-діяльнісний аспект методики викладання української мови у вищій школі

Тема 3. Організація самостійної, індивідуальної, науково-дослідницької роботи студентів-філологів

Тема 4. Основи та технологія управління навчально-творчою діяльністю студентів-філологів. Педагогічний вплив на розвиток творчої особистості

Тема (ПЗ 5). Організація практичної підготовки спеціалістів-філологів

Змістовий модуль 4. Провідні форми організації освіти магістрів-філологів

Тема 5. Методика підготовки й проведення лекцій, практичних, семінарських, лабораторних занять, колоквиумів, консультацій

Тема (ПЗ 6). Процес формування методичної компетенції магістрів-філологів у вищій школі

МОДУЛЬ 3

Змістовий модуль 5. Методика викладання української мови у вищій школі в контексті компетентнісного підходу

Тема 6. Факультативи, спецкурси і спецсемінари як форми організації навчання у вищій школі

Тема (ПЗ 7–8). Самостійна робота студентів-філологів у системі навчального процесу

Змістовий модуль 6. Професійно-практична підготовка магістрів філології

Тема 7. Методи функційної спрямованості. Методи модульного навчання. Дидактичні засоби викладання філологічних дисциплін

Тема 8. Методи контролю, облік та оцінювання студентської успішності з лінгвістичних дисциплін

3. Рекомендована література

Базова

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія: підручник. Київ: Либідь, 2013. 560 с.
2. Артемова Л. В. Педагогіка і методика вищої школи. Київ: Кондор, 2009. 272 с.
3. Дороз В. Ф. Методика викладання української мови у вищій школі: навч.-метод. посіб. Ніжин: ТОВ «Видавництво Аспект-Поліграф», 2012. 342 с.
4. Закон України «Про освіту». *Урядовий кур'єр*. 04.10.2017. № 186.
5. Нагаєв В. М. Методика викладання у вищій школі: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2014. 387 с.
6. Пентилюк М. І. Актуальні проблеми сучасної лінгводидактики: зб. статей. Київ: Ленвіт, 2011. 256 с.
7. Слєпкань З. І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі. Київ: КПУ, 2010. 210 с.
8. Словник-довідник з української лінгводидактики: навч. посіб. / кол. автор. за

- ред. М. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2010. 149 с.
9. Соловей М. І., Спіцин Є. С., Кудіна В. В. Професійно-педагогічна підготовка майбутнього вчителя в кредитно-модульній системі організації навчання. Київ: Ленвіт, 2009. 369 с.
 10. Український правопис [Електронний ресурс] / затверджено Укр. нац. комісією з питань правопису (протокол № 5 від 22 жовтня 2018 р.); схвалено Кабінетом Міністрів України (Постанова № 437 від 22 травня 2019 р.). 282 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/05062019-onovlpravo.pdf> (дата звернення: 02.09.2019).

Допоміжна

11. Азимов Э. Г., Щукин А. Н. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам). Москва: Издательство ИКАР, 2009. 448 с.
12. Володько В. М. Педагогічна система навчання: теорія, практика, перспективи: посіб. для викладача. Київ: Педагогічна преса, 2009. 148 с.
13. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; голов. ред. В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
14. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. укр. видання С. Ю. Ніколаєва. Київ: Ленвіт, 2003. 273 с.
15. Методика навчання риторики в школі: навч. посіб. / авт.-укл. В. А. Нищета. Київ: Центр учбової літератури, 2014. 200 с.
16. Навчальний процес у вищій педагогічній школі / за ред. О. Г. Мороза. Київ: НПУ, 2012. 338 с.
17. Освітні технології: навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота, А. З. Піктенко, О. М. Любарська та ін.; за ред. О. М. Пехоти. Київ: А.С.К., 2004. 256 с.
18. Пентилюк М. І., Окуневич Т. Г. Методика навчання української мови у схемах і таблицях: навч. посіб. К.: Ленвіт, 2006. 134 с.
19. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация. Москва: Когнито-Центр, 2002. 218 с.
20. Хуторской А. В. Современная дидактика. Санкт-Петербург, 2008. 346 с.
21. Артемчук Г. І., Курило В. М., Кочерган М. П. Методика організації науково-дослідної роботи. Київ: Форум, 2011. 271 с.
22. Гін А. О. Прийоми педагогічної техніки: Вільний вибір. Відкритість. Діяльність. Зворотний зв'язок. Ідеальність: посіб. для вчителів. Луганськ: Навчальна книга. Янтар, 2004. 84 с.
23. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2004. 352 с.
24. Кодекс цінностей сучасного українського виховання. *Вишневський О. І., Кобрій О. М., Чепіль М. М. Теоретичні основи педагогіки: курс лекцій*; за ред. О. Вишневського. Дрогобич: Відродження, 2001. С. 98–99.
25. Мистецтво бути викладачем: практ. посіб. / А. Брінклі, Б. Десантс, М. Флемм, та ін.; за ред. О. І. Сидоренка. Київ: Навч.-метод. центр «Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні», 2007. 144 с.
26. Педагогічна майстерність: підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.; за ред. І. А. Зязюна. Київ: СПД Богданова А. М., 2008. 376 с.

27. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання. *Відкритий урок*. 2003. № 3–4. С. 19–27.
28. Практика застосування інтерактивних технологій. *Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: метод. посіб. / авт.-уклад. Пометун О., Пироженко Л. К.: А.П.Н., 2002. С. 27–65.*
29. Селевко Г. К. Энциклопедия образовательных технологий: в 2 т. Москва: НИИ школьных технологий, 2006. Т. 1. 816 с.
30. Селевко Г. К. Энциклопедия образовательных технологий: в 2 т. Москва: НИИ школьных технологий, 2006. Т. 2. 816 с.
31. Хуторской А. В. Педагогическая инноватика: учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведен. Москва: Издательский центр «Академия», 2008. 256 с.
32. Якиманская И. Личностно-ориентированный урок: планирование и технология проведения. *Директор школы*. 1998. № 3. С. 3–5.
33. Якименко Н., Рибалко К. Урок мови з використанням комп'ютерних програм. *Дивослово*. 2001. № 11. С. 49–51.

4. Методи навчання

Словесні	монологічні	розповідь пояснення лекція	інформаційна проблемна з елементами бесіди з розбором конкретних ситуацій
	діалогічні	бесіда навчальна дискусія робота з книгою	
Наочні	спостереження ілюстрування демонстрування відеометоди		
Практичні	вправи різних типів ситуаційне моделювання		
Репродуктивні	відтворення катехізична бесіда		
Проблемно-пошукові		проблемне викладання самостійна робота узагальнення розв'язання проблемних завдань аргументування рішень взаємоопитування алгоритмування	від знання до проблеми від проблеми до знання
Методи за логікою руху змісту навчального матеріалу			
	дедуктивні	індуктивні	
	традуктивні	конкретизація	
	аналіз	синтез	

узагальнення
порівняння

систематизація

Методи стимулювання та мотивації навчання

дискусії (пізнавальні, навчальні)

мозкова атака

імітаційні вправи

рольове та ігрове моделювання

5. Форма підсумкового контролю успішності навчання: екзамен.

6. Система оцінювання.

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою		Оцінка за шкалою ЄКТС
	Для підсумкового семестрового контролю, що включає екзамен, курсову роботу, практику	Для підсумкового семестрового контролю, що включає залік	Для всіх видів підсумкового контролю
90–100	відмінно	зараховано	A (відмінно)
78–89	добре		B (добре)
65–77			C (добре)
58–64			D (задовільно)
50–57	задовільно		E (задовільно)
35–49	незадовільно	не зараховано	FX (незадовільно) з можливістю повторного складання
1–34	незадовільно		F (незадовільно) з обов'язковим повторним вивченням дисципліни